

🌀 Miksi monikon päätte on j?

aütoro Juha Metsäkallas · publikigita 2021-02-11

Esperanton varhaisessa versiossa eli *praesperantossa* vuodelta 1878 määräisen artikkelin ja substantiivien monikon päätte oli *-s*. Esim. *las nacjes* eli nykykielellä *la nacioj*. Päätte *-s* oli ilmeinen laina ranskasta, englannista sekä tietysti latinasta ja kreikasta. Saksassakin se on käytöissä joissakin sanoissa. Espanjassa monikon tunnus on juuri *-s*, mutta espanjaa Zamenhof ei käsittäkseni osannut.

Esimerkiksi

- *garcons*
- *boys*
- *pueros*
- *παιδες*
- *Jungs*
- *niños*

Zamenhof ei ollut tyytyväinen *s*-kirjaimen ylenpalttiseen käyttöön, koska ”kieli kuulosti liian terävältä”¹. Seuraavaan versioon eli vuosien 1881–82 versioon Zamenhof vaihtoi monikon tunnukseksi toisen yleisen päätteen *-i*, joka on käytöissä latinassa – ja sitä myöten italiassa – sekä monissa slaavilaisissa kielissä.

- *pueri*
- *ragazzi*
- *чłoпcy*

Hän osasi myös klassista kreikkaa, jossa vokaalin ja i-kirjaimen yhdistelmä on yleinen monikon tunnus².

- *κοῦροι* : pojat
- *κόραι* : tytöt
- *ἄνθρωποι* : ihmiset
- *αἱ ἱεραὶ βιβλοι* : pyhät kirjat (vrt. *la sanktaj libroj*)

Lisäksi klassisessa kreikassa käytetään päätteitä *-οιυ* ja *-αιυ* (vrt. *-ojn* vast. *-ajn*) eräiden harvinaisempien sijamuotojen yhtedessä.

Nämä yhdessä lienevät vaikuttaneet siihen, että Zamenhof valitsi monikon tunnukseksi kirjaimen *-i*. Tai olisi valinnut, jos tuo kirjain ei olisi aiheuttanut ongelmaa. Jossain vaiheessa hän oli nimittäin päätenyt siihen, ettei kieleen oteta diftongeja, kaksoisvokaaleita. Tämän päätöksen taustalla voi hyvinkin olla hänen omat havainnot kaksoisvokaaleista, miten ne ääntyvät hyvinkin eri tavalla eri kielissä. Otetaan esimerkiksi saksa:

- *der Leib*: [ääntyy: deer laib] (vanhah.) ruumis, henki
- *die Liebe* : [dii liibe] rakkaus³

Ratkaistakseen kaksoisvokaalien ongelman Zamenhof todennäköisesti englannin vaikutuksesta päätyi silmäkääntötemppuun (olihan hän silmälääkäri) nimeltä puolivokaali, *duonvokalo*. Tempussahan samaan tavuun kuuluva vokaalia seuraava *-i* kirjoitetaankin kirjaimella *-j* ääntämisen pysyessä i:nä (vrt. englannin *y*, joka milloin on *i* ja toisinaan *j*). Näin hän saattoi pokkana väittää, että ääntämisessä ei ole poikkeuksia, kukin kirjain ääntyy aina samalla tavalla ja vokaalien määrä osoittaa tavujen määrän. Just.

Aluksi monikon tunnus *i*, eiku *-j* koski vain maskuliineja ja neutreja ja *-s* pysyi feminiinien monikon tunnuksena. Feminiinien tunnus oli tuolloin *-aŭ* eli *princaŭ* oli prinsessa ja *princaŭs* prinsessat. Nyt täytyy muistaa, että akkusatiivin tunnukseksi Zamenhof oli aiemmin valinnut kirjaimen *-n*, joten sanan prinsessa yksikön akkusatiivi oli *princaŭn* ja monikon *princaŭns*.

Suurin osa sanoista käytti kuitenkin kirjainta *-j* monikon tunnuksena, esim. *maj revoj* : minun unelmani. Lopulliseen julkaistuun versioon järki voitti, ja kahden monikon tunnuksen asemasta jäljelle jäi *-j*, joka i:nä ääntyessään on helposti yhdistettävissä akkusatiivin tunnukseen *-n*. (Ilmankos joidenkin korviin monikolliset substantiivit kuulostavat kreikalta.)

Innoituksen lähde

Stack Exhangen keskustelu [Why Esperanto uses “j” in the plural instead of “s”?](#)

-
1. Suomenkielisen on hyvä muistaa, että suomen *s* suhisee selkeästi enemmän kuin esperanton *terävä s*.
 2. En osaa kumpaakaan kreikkaa, joten minun täytyy luottaa lukemaani.
 3. Tässä yhteydessä on pakko kertoa anekdootti englanninkielisistä uusnatseista, joista arvatankaan moni ei koulun penkkiä ole hirveästi kuluttanut – ainakaan istunut saksan tunneilla. Niinpä he englantinsa pohjalta usein kirjoittavat

Natsi-Saksan SS-joukkoihin kuuluneen SS-divisioona **Leibstandarte Adolf Hitlerin** nimen **Liebstandarte Adolf Hitler** eli henkivartiokaartista tuleekin rakkausvartiokaarti!

La origina artikolo estas publikigita 2021-02-11 en la retejo **Finna bablejo** kun rubriko "Miksi monikon pääte on j?". Ĉi tiu PDF-versio estas aŭtomate kreita 2021-11-19. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo artikoloj, finnalingvaj.